

УДК 811.111

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/87-3-45>

Наталія ФРЕГАН,

orcid.org/0000-0003-4844-3540

старший викладач кафедри іноземних мов
Навчально-наукового центру іноземних мов
Національного університету оборони України
(Київ, Україна) natkiev@ukr.net

Анастасія МАСЛУН,

orcid.org/0000-0003-3529-235X

старший викладач кафедри іноземних мов
Навчально-наукового центру іноземних мов
Національного університету оборони України
(Київ, Україна) anastasiamaslun@gmail.com

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ЗА ДОПОМОГОЮ ПІДХОДУ DOGME

У статті розглядається підхід Dogme, спрямований на розвиток комунікативних умінь слухачів. Окреслено основні теоретичні засади цього підходу та його потенціал у підвищенні залученості слухачів до навчального процесу. Автори методу – Скотт Торнбері та Люк Меддінгс – зазначають, що Dogme передбачає навчання через природне спілкування та взаємодію між слухачами без опори на підручники чи допоміжні матеріали. Однією з ключових рис Dogme є мінімалізм у використанні ресурсів, що дає змогу уникнути обмежень, які накладають підручники та заздалегідь підготовлені матеріали, і створити більш гнучке, орієнтоване на слухачів навчальне середовище. Це дозволяє зосередитися на реальних потребах у спілкуванні, коли слухачі змушені звертатися до вже засвоєних знань для формування власних висловлювань. Такий підхід є ефективним для розвитку навичок спонтанного мовлення та подолання мовного бар'єру. У межах Dogme використовуються вже опрацьовані мовні елементи (лексика, граматики, мовні структури), які викладач інтегрує в реальні комунікативні ситуації. Водночас під час виконання комунікативних завдань часто виникає потреба у використанні нових мовних одиниць. У такому випадку роль викладача полягає в підтримці мовленнєвих ініціатив слухачів і спрямуванні комунікації. Практичне застосування Dogme передбачає використання автентичних матеріалів і завдань, що створюють умови для реалізації реалістичних мовленнєвих ситуацій. У статті наголошується, що, попри орієнтованість підходу на спонтанність і творчість, Dogme може бути ефективно поєднаний із традиційними методами навчання для досягнення збалансованих результатів. Підхід Dogme вимагає високого рівня імпровізації від викладача, зокрема здатності швидко адаптувати структуру й темп уроку відповідно до потреб слухачів. У статті подано приклади комунікативних вправ, що можуть бути реалізовані в аудиторії, із поясненням послідовності їх виконання та дидактичної мети. Ці вправи спрямовані на створення умов для природного використання мови з мінімальним втручанням викладача, що сприяє розвитку мовленнєвої спонтанності та комунікативної компетентності. Водночас вони забезпечують структуровану мовну практику в рамках змістовного й контекстуального підходу. Dogme підтримує більш персоналізовану та інтерактивну форму навчання іноземної мови.

Ключові слова: Dogme ELT, комунікативний підхід, навчання без підручника, спонтанне мовлення, комунікативна компетентність, студент-центризм, інтерактивне навчання.

Nataliia FREHAN,

orcid.org/0000-0003-4844-3540

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Foreign Languages Education and Research Centre of National Defence University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) natkiev@ukr.net

Anastasiia MASLUN,

orcid.org/0000-0003-3529-235X

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Foreign Languages Education and Research Centre of National Defence University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) anastasiamaslun@gmail.com

DEVELOPING COMMUNICATIVE SKILLS THROUGH THE DOGME APPROACH

This article explores the Dogme approach, which aims to develop learners' communicative skills. It outlines the main theoretical principles of the approach and highlights its potential to increase student engagement in the learning process. The method's authors, Scott Thornbury and Luke Meddings, emphasize that Dogme promotes learning through natural

communication and interaction among learners, without relying on textbooks or supplementary materials. One of the key features of Dogme is its minimal use of resources, which helps avoid the limitations of pre-prepared materials and allows for a more flexible, learner-centered classroom environment. This creates space to focus on real communication needs, where learners are encouraged to draw on their prior knowledge to express themselves. This makes the approach effective for developing spontaneous speaking skills and overcoming language barriers. Dogme uses previously learned language elements (vocabulary, grammar, structures), which the teacher integrates into real-life communicative situations. However, during communicative tasks, there is often a need to introduce new language items. In such cases, the teacher's role is to support students' efforts and guide the conversation. Dogme involves the use of authentic materials and tasks that help create realistic language situations. The article emphasizes that, although the approach promotes spontaneity and creativity, it can be successfully combined with traditional methods to achieve balanced outcomes.

The Dogme approach requires a high level of improvisation from the teacher, including the ability to quickly adapt the structure and pace of the lesson to meet students' needs. The article provides examples of communicative classroom activities, along with implementation steps and their educational goals. These activities aim to create conditions for natural language use with minimal intervention from a teacher, which fosters fluency and communicative competence. At the same time, they provide structured language practice within a meaningful and contextual framework. Dogme supports a more personalized and interactive form of language instruction.

Key words: Dogme ELT, communicative approach, textbook-free learning, spontaneous speaking, communicative competence, learner-centeredness, interactive learning.

Постановка проблеми. У сучасному світі вивчення іноземних мов є необхідною вимогою для особистісного та професійного зростання. В епоху активних змін та реформації ми повинні швидко вдосконалювати свої знання та навички, вміти пристосовуватись до нових реалій (Козубай, Ворона, 2022: 211). Така тенденція спонукала педагогів шукати ефективніші методи навчання, що поступово витіснили традиційний граматико-лексичний підхід. Сьогодні викладачі все частіше звертаються до комунікативного методу, орієнтованого на розвиток практичних умінь спілкування в реальних життєвих ситуаціях. Разом із методами розвиваються і навчальні ресурси – онлайн-платформи, навчальні посібники, тематичні пакети, відео- та подкаст-матеріали. Їхня мета – урізноманітнити урок, зробити заняття не лише цікавим, а й інтерактивним. Проте, існує думка, що надмірне використання таких ресурсів обмежує автономність слухача у використанні мови, творенні власних висловів під час занять, що прямо впливає на засвоєння матеріалу. Це змушує замислитися: наскільки ефективними є матеріали, що щоденно застосовуються у викладанні іноземної мови?

Необхідність незалежної комунікативної практики спонукає викладачів шукати можливості для формування природних комунікативних ситуацій під час уроку, де слухачі мають змогу застосовувати щойно вивчений та закріплений під час контрольованих практичних завдань мовний матеріал. Одним з таких підходів є Dogme, окреслений Скотом Торнбері (Scott Thornbury) та Люком Меддінгсом (Luke Meddings). Основною ідеєю цього підходу є вивчення мови без використання традиційних навчальних матеріалів, орієнтація на реальні комунікативні потреби слухачів, що дозволяє уроку природно розвиватися відповідно

до інтересів слухачів, сприяючи активній взаємодії в аудиторії.

Аналіз досліджень. Підхід Dogme був сформульований та детально описаний Скотом Торнбері (Scott Thornbury) та Люком Меддінгсом (Luke Meddings) у праці «*Teaching Unplugged: Dogme in English Language Teaching*» (2009). У цьому виданні автори викладають свою педагогічну філософію, засновану на активному використанні наявних знань слухачів та їх поступовому поглибленні в процесі живого мовленнєвого спілкування цільовою мовою. Результати дослідження, проведеного Торнбері у 2005 році, засвідчили позитивний вплив цього підходу на здатність слухачів ефективно спілкуватися в реальних життєвих ситуаціях, а також на зростання їхньої впевненості у використанні іноземної мови. Таким чином, Dogme сприяє подоланню мовного бар'єру (Thornbury, 2000: 2). Додаткове обґрунтування доцільності використання підходу міститься у блозі Скота Торнбері «*T is for Teacher Development*» (Thornbury, 2012), де автор акцентує увагу на важливості професійного зростання викладача та особливостей Dogme. Практичні аспекти впровадження Dogme в аудиторну роботу аналізуються у публікації Мартіна Скетчлі (Martin Sketchley) «*Incorporating Dogme ELT in the Classroom*» (Sketchley, 2012), де подано конкретні приклади застосування підходу на заняттях. Окрему увагу підходу Dogme приділяє Британська Рада у низці матеріалів, зокрема в статтях «*Teaching Unplugged*» та «*20 Steps to Teaching Unplugged*» (British Council), які містять поради щодо впровадження методу на заняття.

Мета статті – розглянути теоретичні засади підходу Dogme, принципи застосування та потенційні переваги для покращення навичок говоріння,

а також розглянути приклади комунікативних завдань, в основі яких лежить підхід Dogme. Цей метод стає популярним в Україні як більш природний, органічний метод викладання та вивчення іноземної мови, а тому виникає необхідність розглянути практичні способи застосування Dogme під час занять.

Виклад основного матеріалу. Підхід Dogme вперше був окреслений Скоттом Торнбері у статті «*A Dogma for EFL*» (2000), де він критикував надмірну залежність викладання англійської мови (ELT) від друкованих матеріалів у класі. У 2009 році Скотт Торнбері та Люк Меддінгс опублікували книгу «*Teaching Unplugged: Dogme in English Language Teaching*», перше вичерпне видання, присвячене підходу Dogme ELT, в якому вони підкреслили важливість «*зміщення фокусу з матеріалів викладання на потреби самих студентів*» (Meddings, Thornbury, 2009). Торнбері вважає, що залежність від підручників ускладнює процес вивчення мови, оскільки це часто призводить до ігнорування спонтанних запитів слухачів до комунікації, обмежує їх можливість генерувати власні приклади мовлення та не враховує інтереси і потреби слухачів у навчанні.

Варто ґрунтовніше розглянути основні принципи та філософію підходу Dogme.

Dogme – це комунікативний підхід до викладання мови, який заохочує навчання без друкованих підручників і зосереджується на розмовному спілкуванні між слухачами та викладачем. Своім корінням він сягає статті автора мовної освіти Скота Торнбері. Dogme зосереджується на розвитку комунікативних навичок замість акценту на вивченні правил, сприяє розвитку навичок спонтанного мовлення та подоланню мовного бар'єру.

Світоглядні засади підходу Dogme, сформульовані його авторами, полягають у тому що «*зменшивши кількість матеріалів, що викладач несе до класу, можна звільнити простір для навчання через взаємодію та спілкування, що є надзвичайно важливим для розвитку комунікативних навичок*» (Gates). Цей метод може стати ефективним та результативним інструментом для планування занять із фокусом на розвиток мовних навичок та подолання мовного бар'єру.

Підхід Dogme суттєво відрізняється від традиційних методик, які фокусуються на використанні навчальних ресурсів. Замість опори на підручники цей підхід ставить у центр уваги живе спілкування та потреби самих учнів. Навчання відбувається природно, без жорстких рамок і надмірного контролю, що робить заняття динамічними та оріє-

єнтованими на активну участь слухачів. Використання заздалегідь підготовлених матеріалів може обмежувати творчість і природність мовленнєвого процесу, чого підхід Dogme прагне уникати.

Свою назву цей підхід отримав від авангардного кінематографічного руху DOGME 95, очолюваного данським режисером Ларсом фон Трієром, який вважав, що мистецтво кіновиробництва було зруйноване через дорогі й високотехнологічні голлівудські фільми. Цей напрям у кіновиробництві ставить на перше місце сюжет та гру акторів та забороняє використання спецефектів. Так само як у кінематографі, Скот Торнбері вважає, що відсутність великої кількості навчальних матеріалів під час занять сприяє кращій взаємодії слухачів у класі та креативності у творенні власних мовних формулювань іноземною мовою.

Догматичне викладання мови – це і методологія, і спосіб мислення. Підхід зосереджується на мовних потребах слухачів. Заняття проводиться без традиційного використання підручників та заздалегідь підготовлених матеріалів, перевага надається живому спілкуванню та взаємодії між викладачем і слухачами, під час яких виникає лексичний та граматичний матеріал для засвоєння. Хоча Dogme не будує свою взаємодію на використанні підручників чи підготовлених матеріалів, застосування підходу не означає повну відмову від яких-небудь ресурсів. Навпаки, Dogme пропонує використовувати автентичні ресурси або реальні мовні ситуації. Таке поєднання допомагає слухачам розвивати спонтанне мовлення та швидко адаптуватися до комунікативного контексту (що зближує навчальний процес із спілкуванням у реальних умовах).

Dogme створює динамічну та гнучку атмосферу в класі. Цей підхід вимагає від викладача високого рівня імпровізації, включаючи здатність спонтанно адаптувати структуру та темп уроку залежно від внеску слухачів. Викладач, який опанував цей підхід, зможе ефективно організовувати взаємодію між слухачами, створювати уроки, які запам'ятовуються, розвивати грамотність і заохочувати слухачів до участі на заняттях, легко адаптуватися до поточних ситуацій під час уроку, спиратися на «*emergent language*» – лексику та граматичні структури, що природно з'являються у процесі розмови.

Отже, підхід Dogme передбачає навчання через природне спілкування та взаємодію між слухачами, без опори на підручники чи допоміжні ресурси. Під час виконання завдань, слухачі повинні оперувати вже вивченими мовними інструментами, відновлювати в пам'яті слова та структури, уважно слід-

кувати за ходом розмови. У цьому полягає ефективність Dogme для розвитку навичок спонтанного мовлення та подолання мовного бар'єру.

Мартін Скетчлі, характеризує підхід Dogme як такий що інкорпорує все найкраще з інших методів – вибіркові прийоми, підходи та техніки, такі як комунікативне навчання (CLT), навчання на основі завдань (TBL) або студентоорієнтоване навчання (Learner-Based Teaching), при цьому основний акцент робиться на взаємодії та комунікації (Sketchley, 2012: 20). Завдяки таким характеристикам, можна стверджувати, що викладачі, які не чули про цей підхід, інтуїтивно включають деякі концепції Dogme у свої заняття. Dogme розглядається як форма **еклектичного підходу** в навчанні і нагадує декілька інших популярних підходів, зокрема:

CLT / Communicative Language Teaching – спрямованість на розвиток комунікативних навичок, наголос на важливості природної взаємодії.

TBL / Task-based Learning – використання природного контексту, що відповідає запитам учнів. Це надає широкі можливості вибору лінгвістичних ресурсів: викладач не дотримується прописаних завдань з підручника, а дозволяє учням самостійно створювати умови навчання.

Humanistic Approaches to Teaching – акцент на потребах учнів та активному залученні їх у процес. Слухачі самі створюють наповнення заняття (можуть запропонувати цікаві їм статті, подкасти, відео, книги).

Особливої уваги потребують **головні принципи**, за якими можна охарактеризувати підхід Dogme.

Орієнтація на спілкування (Conversation-driven) – однією з головних засад Dogme є переконання, що комунікація – це не просто результат навчання, а його основа. Живе спілкування дозволяє слухачам виражати цілісні думки, а не лише окремі фрази чи граматичні конструкції. Цей підхід готує слухачів до реальних комунікативних викликів за межами класу. Завдання викладача – створити умови, в яких слухачів відчують себе вільно для самовираження та активної взаємодії.

Мінімалізм у використанні матеріалів (Materials-light) – звичні підручники зазвичай обмежуються певними патернами та шаблонними завданнями, які не стимулюють природне мовлення. Dogme заохочує використання лише тих матеріалів, що є релевантними, культурно доречними та викликають інтерес у слухачів. Це можуть бути локальні ресурси або контент, створений самими слухачами – статті, відео, подкасти тощо. Основна мета – активне застосування вже

набутих знань у спілкуванні, а також природне формування нових навичок у процесі взаємодії. Викладач у цьому процесі виконує роль фасилітатора, який підтримує ініціативу слухачів, допомагає долати мовні виклики і гнучко адаптує навчання під конкретну групу.

Виникаюча мова (Emergent language) – Dogme виходить із припущення, мовні одиниці найефективніше опановуються тоді, коли вони виникають у ході комунікації. Завдання, які пропонує цей підхід, заохочують слухачів самостійно формулювати висловлювання, спираючись на вже опановані мовні структури та лексику, водночас спонукаючи їх звертатися до нових мовних засобів, необхідних для вираження думок. У такий спосіб слухачі поступово опановують новий матеріал природним шляхом. Важливо, щоб викладач своєчасно реагував на помилки, м'яко коригував, надавав пояснення новим граматичним явищам та скеровував комунікацію, залишаючись при цьому фасилітатором, а не основним мовцем на уроці. Такий підхід дозволяє слухачам поступово розвивати здатність до ефективного спілкування іноземною мовою, а згодом – і до вільного мовлення.

Таким чином, Dogme стимулює критичне мислення: слухачі не заучують слова і граматику, а намагаються зрозуміти, як використовувати мовний матеріал у різних контекстах, сприяє формуванню автентичної комунікативної компетенції. Цей підхід є гнучким і може бути ефективно застосований у різновікових групах та на різних рівнях володіння.

Підхід Dogme – це філософія навчання, яка полягає в тому, що слухачі навчаються тоді, коли вони відчують залученість і зацікавленість у предметі.

Враховуючи головні засади підходу, Dogme не означає відсутність планування, а радше поглиблене осмислення уроку. Dogme є універсальним підходом, який можна застосовувати для навчання різних вікових груп та рівнів.

Мартін Скетчлі вважає, що для ефективного навчання, Dogme варто поєднувати із методами традиційного структурованого навчання. Таким чином, викладач даватиме теоретичні знання, які потім зможе відпрацювати за допомогою Dogme (Sketchley, 2012: 22). Такий збалансований підхід дозволяє поєднувати дотримання програмних вимог із впровадженням більш гнучких і творчих методик, спрямованих на розвиток самостійного формулювання висловлювань активної участі слухачів у навчальному процесі.

Важливо виділити три основні категорії вправ, які будуть найбільш ефективними під час проведення заняття за підходом Dogme:

Розмовні вправи

Ці вправи направлені на те, щоб залучити слухачів до природного обговорення будь-яких тем, що стосуються їхнього досвіду або сфер інтересів. Наприклад, обговорення у колі (discussion circle) – типове завдання підходу Dogme. Під час вправи викладач заохочує слухачів висловлювати думки та розвивати нові мовленнєві навички. Перевагою вправи є можливість комунікувати у комфортному середовищі, без оцінювання та покращувати англійську у близьких до реальності умов. Незважаючи на те, що підхід Dogme зосереджується на вільному володінні мовою, він не відмовляється від точності (Meddings, Thornbury, 2009).

Вправи на взаємодію

Подібні завдання розвивають як незалежність слухача у навчанні, так і навички співпраці з однокласниками. Виконувати вправи слухачі можуть у парах і групах. Також можна залучити сучасні технології, наприклад онлайн-інструменти та соціальні мережі для заохочення до комунікації та спільної роботи.

Вправи з використанням автентичних матеріалів

Автентичні матеріали повинні заохочувати діалогічне навчання, а це означає, що *«і вчителі, і учні роблять вагомий внесок, завдяки якому роздуми учнів щодо певної ідеї чи теми допомагають рухатися вперед»* (Rebuffet-Broadus, C., & Wright, J, 2013: 126). Матеріали, які можна використовувати для таких вправ, мають будь-яку форму: відео, статті, журнали, пісні, подкасти та все інше, що може залучити слухачів до вивчення мови.

Застосування слотів Dogme на уроці підвищує мотивацію слухачів, оскільки вони мають змогу використовувати мовні інструменти, які вже засвоїли, в невимушеній атмосфері, обговорюючи реальні проблеми у контексті близькому до їх життя, сфери діяльності, інтересів тощо. Водночас вправи Dogme дозволяють здійснювати структуровану мовну практику в межах значущої та контекстно орієнтованої структури.

Організація роботи слухачів у групах, парах, залученість викладача у комунікацію дає змогу слухачам відчувати себе впевнено під час вираження власних думок. Викладач, у свою чергу, фокусується на мовних прогалинах, які пізніше може використати для відкладеного відгуку (delayed feedback) та роботи над помилками.

Викладачі, які застосовують або планують застосовувати підхід Dogme, можуть орієнтуватися на запропоновані вправи, які вже продемонстрували свою результативність у розвитку мовлення на ранніх етапах навчання.

Для слухачів початкових рівнів особливо ефективними є теми на зразок «Мій світ» (My World), та «Вільний час» (Free Time).

My world (Мій світ)

Завдання «Мій світ» (My world) є чудовим прикладом Dogme-слоту, який дає змогу викладачу продемонструвати зацікавленість у житті своїх учнів та сприяє розвитку мовних навичок через взаємодію в класі. Викладач може написати на дошці різні міста (населені пункти), звідки слухачі приїжджають або район в місті, де вони живуть. Слухачі повинні написати відповідні запитання у своїх зошитах, а потім задавати та відповідати на питання про їх міста (населені пункти), поки викладач записує помилки для аналізу. Це завдання допомагає розвивати навички формулювання питань та може бути адаптоване під будь-які персональні теми (друзі, події в житті, сім'я, інтереси тощо).

Free time (Вільний час)

Викладач може запитати своїх учнів, що вони робили у вихідні або перед приходом на заняття. Намагаючись залучити всіх інших слухачів, варто уточнити, чи роблять вони однакові речі, чи вони мали би намір робити це. Ця вправа, як правило, генерує мову для рекомендацій, наприклад: *I strongly recommend, It is worth to visit, You should visit it one day, It's a good idea to visit it*, але це залежить від рівня слухачів.

Слухачі вищих рівнів можуть бути залучені до виконання таких завдань як **Заверши речення** (Complete the sentences), **Що буде сьогодні** (What's on today), **Я, не я** (Me, not me), диктогрос.

Заверши речення (Complete the sentences)

Викладач пише на дошці ряд стартових фраз-підказок, наприклад:

I will....

...is the most terrible thing I have ever seen.

I can't stand..... because.....

You wouldn't see me frustrated/unhappy.....

I'm not able to.....

I wish I could.....because.....

Викладач може або працювати з усім класом або розподілити його на менші групи. Слухачі повинні завершити речення так як їм подобається. Така діяльність генерує багато цільової мови для викладача. Незавершені речення надають діапазон можливостей для мовлення. Крім того, цю вправу можна застосувати для розвитку навичок письма, якщо попросити слухачів написати коротку розповідь, використовуючи цільову мову.

Що буде сьогодні? (What's on today?)

Слухачам пропонується розказати новини, які вони бачили по телебаченню або нещодавно про-

читали в газеті. Інших слухачів залучають до обговорення, запитуючи, чи бачили вони чи читали про це, а також просять висловити їхню думку стосовно почутого. Також можна дати слухачам подальшу роботу, попросивши їх написати короткий підсумок про те, що було в новинах цього дня.

Я, не я (Me, not me)

Викладач пише на дошці ряд слів, таких як *dogs, robots, soaps, rap, marbles, arguments, X-Factor* тощо і пропонує слухачам визначити, чи стосуються ці слова їх особисто, а якщо так, то пояснити чому. Під час обговорення слухачі генерують різноманітні граматичні та лексичні конструкції.

Диктоглас

Викладач розповідає історію на будь-яку тему, наприклад, про свої канікули. Під час розповіді він просить слухачів занотувати важливі деталі. Після цього викладач розділяє слухачів на пари або групи. Завдання слухачів – відтворити історію якомога точніше, використовуючи свої нотатки. Після того, як слухачі закінчують підготовку, викладач перевіряє результат, виправляючи поширені помилки. Наприкінці викладач просить

слухачів у парах розповісти про свої канікули або подібний досвід.

Існує безліч прикладів комунікативних завдань Dogme, які викладач може адаптувати до конкретної теми чи контексту уроку. Зокрема, викладачам в нагоді може стати збірка вправ «*Speaking Unplugged: 30 Activities for One-to-One Classes*» (Gates), де викладені найцікавіші комунікативні вправи, спрямовані на розвиток навичок говоріння творчо та з акцентом на близькі слухачам теми.

Висновки. Підхід Dogme до викладання іноземних мов є логічною реакцією на виклики сучасної освіти. Ключовим елементом цього підходу є організація навчального процесу таким чином, щоб слухачі активно залучались до реальних мовленнєвих ситуацій, де вони мають можливість генерувати власні висловлювання іноземною мовою. Комунікативні завдання в Dogme сприяють ефективному формуванню комунікативної компетенції, зниженню страху перед помилками, розвитку навички мислення іноземною мовою, що, у свою чергу, прискорює процес формування впевненості у використанні іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 4 Awesome Dogme Lesson Plans веб-сайт. URL: <https://englishcoachonline.com/blog/dogme-lesson-plans/> (дата звернення: 30.04.2025).
2. British Council. 20 steps to teaching unplugged. веб-сайт. URL: https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/20_steps_to_teaching_unplugged_3.pdf (дата звернення: 25.04.2025).
3. British Council. Teaching unplugged. веб-сайт. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowning-subject/articles/teaching-unplugged> (дата звернення: 22.04.2025).
4. English Teaching Professional. The Leading Practical Magazine for English Language Teachers Worldwide. 2008. № 59. P. 12–13.
5. Gates D. Speaking Unplugged: 30 Activities for One-to-One Classes. URL: <https://www.teachunplugged.com/resources/30-activities-for-11-classes> (дата звернення: 25.04.2025).
6. Laptinova Y. Unplugging in language learning and teaching. Intellectual Archive, Vol. 9, No 1. Shiny World Corp. Concord, Ontario, Canada, 2020, p. 159–164.
7. Meddings L., Thornbury S. Dogme and the Coursebook. Modern English Teacher. 2002. Vol. 11, № 1. P. 36–40.
8. Meddings L., Thornbury S. Teaching Unplugged: Dogme in English Language Teaching. Surrey : Delta Publishing, 2009. 104 p.
9. Rebuffet-Broadus, C., & Wright, J. Experimental practice in ELT: Walk on the wild side. The Round Publications, 2013.
10. Sketchley M. Incorporating Dogme ELT in the classroom. IATEFL Conference, Glasgow, 2012.
11. Swan M. A Critical Look at the Communicative Approach. *ELT Journal*. 1985. Vol. 39, № 2. P. 76–87.
12. Thornbury S. A Dogma for EFL. IATEFL Issues. 2000. № 153 (February–March) URL: <https://nebula.wsimg.com/5663ba0b760132a894433eb2c1faec95?AccessKeyId=186A535D1BA4FC995A73&disposition=0&alloworigin=1> (дата звернення: 28.04.2025).
13. Thornbury S. Dogme: Dancing in the dark? Folio. 2005. Vol. 9, № 2. P. 3–5.
14. Thornbury S. Dogme: Nothing if not critical: веб-сайт. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowning-subject/articles/dogme-nothing-if-not-critical> (дата звернення: 28.04.2025).
15. Thornbury S. T is for Teacher Development. Scott Thornbury's Blog. URL: <https://scottthornbury.wordpress.com/2012/05/27/t-is-for-teacher-development/> (дата звернення: 20.04.2025).
16. Zakime A. What is Dogme ELT? веб-сайт. URL: <https://www.whatiselt.com/single-post/2018/10/09/what-is-dogme-elt> (дата звернення: 20.04.2025).
17. Козубай І., Ворона В. Особливості викладання англійської мови в період євроінтеграційного процесу. Challenges in Science of Nowadays: the Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference, November 16–18, 2022. Washington, USA. SPC «InterConf». Washington: EnDeavours Publisher, 2022. С. 211–212.
18. Комісаренко Т. Застосування методу Dogme при вивченні іноземної мови. Інновації в сучасній освіті: український та світовий контекст: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. 2018. С. 128–132.

REFERENCES

1. 4 Awesome Dogme Lesson Plans веб-сайт. URL: <https://englishcoachonline.com/blog/dogme-lesson-plans/>.
2. British Council. 20 steps to teaching unplugged. веб-сайт. URL: https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/20_steps_to_teaching_unplugged_3.pdf.
3. British Council. Teaching unplugged. веб-сайт. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowning-subject/articles/teaching-unplugged>.
4. English Teaching Professional (2008) The Leading Practical Magazine for English Language Teachers Worldwide, № 59. 12–13.
5. Gates D. Speaking Unplugged: 30 Activities for One-to-One Classes. URL: <https://www.teachunplugged.com/resources/30-activities-for-11-classes>.
6. Laptinova Y. (2020) Unplugging in language learning and teaching. Intellectual Archive, Vol. 9, No 1. Shiny World Corp. Concord, Ontario, Canada. 159-164.
7. Meddings L., Thornbury S. (2002) Dogme and the Coursebook. Modern English Teacher. Vol. 11, № 1. 36–40.
8. Meddings L., Thornbury S. (2009) Teaching Unplugged: Dogme in English Language Teaching. Surrey : Delta Publishing. 104 p.
9. Rebuffet-Broadus, C., & Wright, J. (2013) Experimental practice in ELT: Walk on the wild side. The Round Publications.
10. Sketchley M. (2012) Incorporating Dogme ELT in the classroom. IATEFL Conference, Glasgow.
11. Swan M. (1985) A Critical Look at the Communicative Approach. ELT Journal, Vol. 39, № 2. 76–87.
12. Thornbury S. (2000) A Dogma for EFL. IATEFL Issues, № 153 (February–March) URL: <https://nebula.wsimg.com/5663ba0b760132a894433eb2c1faec95?AccessKeyId=186A535D1BA4FC995A73&disposition=0&alloworigin=1>.
13. Thornbury S. (2005) Dogme: Dancing in the dark? Folio, Vol. 9, № 2. 3–5.
14. Thornbury S. Dogme: Nothing if not critical: веб-сайт. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowning-subject/articles/dogme-nothing-if-not-critical>.
15. Thornbury S. T is for Teacher Development. Scott Thornbury's Blog. URL: <https://scottthornbury.wordpress.com/2012/05/27/t-is-for-teacher-development/>.
16. Zakime A. What is Dogme ELT? веб-сайт. URL: <https://www.whatiselt.com/single-post/2018/10/09/what-is-dogme-elt>.
17. Kozubai I., Vorona V. (2022) Osoblyvosti vykladannia anhliiskoi movy v period yevrointehratsiinoho protsesu. [Peculiarities of Teaching English During the Process of European Integration] Challenges in Science of Nowadays: The Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference, November 16–18, 2022. Washington, USA, SPC «InterConf», Washington: EnDeavours Publisher. 211–212. [in Ukrainian].
18. Komisarenko T. (2018) Zastosuvannia metodu Dogme pry vyvchenni inozemnoi movy. [The Use of the Dogme Method in Foreign Language Learning] Innovatsii v suchasni osviti: ukrainskyi ta svitovyi kontekst: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 128–132. [in Ukrainian].